

การฟื้นฟูชุมชนริมทะเล: กรณีศึกษา ชุมชนริมทะเล
เทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

Revitalization of Seaside Community: The Case Study of a Seaside
Community, Si Racha Municipality, Si Racha District, Chonburi Province

รับบทความ 17/02/2568
แก้ไขบทความ 02/05/2568
ยอมรับบทความ 07/05/2568

พงศธร บางสมบุญ* ปณายุ ไชยรัตนานนท์
ภาควิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
Pongsathon Bangsombun, Panatu Chairatananonda
Urban and Environmental Planning, School of Architecture, Art and Design
King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
Pongsathon.bsb@gmail.com, ridermai@hotmail.com

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมของชุมชนชายฝั่งทะเล คุณค่า และสภาพปัญหาของพื้นที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเลเขตเทศบาลเมืองศรีราชา เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสำรวจพื้นที่ การเก็บข้อมูลแบบสอบถามจำนวน 116 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่เทศบาลเมืองศรีราชาและประธานชุมชนริมทะเล

ผลการศึกษาพบว่า ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ ชุมชนริมชายฝั่งทะเลมีสถาปัตยกรรมที่เป็นโครงสร้าง วัสดุ สี และองค์ประกอบตกแต่งที่เป็นวัสดุพื้นถิ่นมีมุมมองที่สวยงามจากทะเลสู่ชุมชน รูปแบบของอาคารส่วนใหญ่เป็นสีของวัสดุพื้นถิ่นเดิม โทนสีเข้มสีน้ำตาล สีดำ และสีเทา ความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมมีประเพณีกองข้าวที่มีความหมายต่อชุมชนและศาลเจ้าพ่อสมุทรดำที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณความทรงจำของย่านชุมชนเก่า อีกทั้งยังมีสวนสาธารณะเกาะลอยที่สนับสนุนชีวิตประจำวันและมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก จึงพบว่า พื้นที่ชุมชนริมชายฝั่งทะเลมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบและทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต้องการฟื้นฟูชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยขอให้ภาครัฐส่งเสริมแรงจูงใจ คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น สนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับการปรับปรุงชุมชนและมอบรางวัลให้ครอบครัวที่รักษาสภาพแวดล้อมบ้านเรือนให้สะอาด เป็นต้น

คำสำคัญ: ชุมชนริมทะเล การฟื้นฟูเมือง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การประเมินคุณค่า ศรีราชา

Abstract

This study aims to investigate settlement patterns, physical characteristics, economic and social conditions, community environments, values, and problems within residential areas of coastal communities in the Si Racha Municipal area. This will lead to the proposal of guidelines for the rehabilitation of coastal community areas within the Si Racha Municipality. The study employs methods including document analysis, surveys, questionnaire data collection from 116 samples, data analysis using SPSS software, and in-depth interviews with Si Racha Municipality officials and coastal community leaders.

Research shows the coastal community has a unique architectural style featuring local materials in its structures, colors, and decorations, offering scenic sea views of the settlement. The predominant building colors are the natural shades of local materials, mainly deep browns blacks and grays Culturally significant are the 'Kong Khao' tradition and the Samut Dam Shrine, with its traditional Chinese architecture and historical significance. Additionally, Koh Loy Public Park is integral to daily life and connects the community with its surroundings. Consequently, the study reveals a clear relationship between the coastal community, its environment, and resident satisfaction. The local people want a collaborative approach to community revitalization and urge government support through incentives, such as low-interest loans for infrastructure and recognition for maintaining clean homes, considering both direct and indirect community impacts.

Keywords: *marine community, city revitalization, vernacular architecture, evaluation, Si Racha*

บทนำ

อำเภอศรีราชาเป็นอำเภอที่มีความสำคัญของจังหวัดชลบุรี เนื่องจากมีทำเลที่ตั้งอันเหมาะสมสำหรับการค้าขายทางทะเล ส่งผลให้ปัจจุบันอำเภอศรีราชาได้รับการวางแผนให้เป็นเมืองหลักทางด้านอุตสาหกรรมและการค้าขายของภาคตะวันออก มีท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือพาณิชย์สำคัญของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีโรงงานอุตสาหกรรมมากมาย เช่น โรงกลั่นมัน โรงงานประกอบรถยนต์ โรงงานน้ำตาลทราย โรงงานมันสำปะหลังอัดเส้น อัดเม็ด และโรงงานผลิตชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น (จังหวัดชลบุรี, 2567) เนื่องจากการลงทุนทางด้านท่าเรืออุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ซึ่งท่าเรือเหล่านั้นเปรียบเสมือนประตูเชื่อมต่อกับภูมิภาคต่าง ๆ และประเทศ จึงเริ่มทำให้มีผลกระทบกับชุมชนหมู่บ้านชาวประมงเดิมเป็นอย่างมาก

สำหรับในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยเฉพาะพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ชุมชนริมทะเล ซึ่งเป็นชุมชนที่ติดชายฝั่งทะเล สภาพทั่วไปเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวและอาคารพาณิชย์สำหรับทำการค้า ซึ่งในอดีตจะเป็นลักษณะของชุมชนชาวประมง มีจำนวนบ้านเรือนค่อนข้างน้อย ต่อมาบ้านเมืองมีความเจริญและขยายตัวมากขึ้นทำให้พื้นที่ในชุมชนอยู่กันอย่างหนาแน่น บางส่วนของพื้นที่มีการก่อสร้างอะพาร์ตเมนต์ คอนโดเนียมสูง พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในสภาพเดิม ซึ่งมีลักษณะบ้านไม้ชายฝั่งชั้นเดียว และอาคารพาณิชย์ (เทศบาลเมืองศรีราชา, 2567) ชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นฐาน คุณภาพชีวิต สภาพทางกายภาพ มีความหนาแน่นของผู้อยู่อาศัยมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนริมทะเลนั้นมีปัญหาและจุดอ่อนในหลาย ๆ ด้าน ปัญหาประชากรแฝงในพื้นที่มีมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาในการจัดระเบียบชุมชน ปัญหาเดินทางในชุมชนเนื่องจากชุมชนริมทะเลบางส่วนของชุมชนสร้างบ้านในทะเล เส้นทางในชุมชนจึงเป็นซอยขนาดเล็ก มีเพียงซอยพรณายกที่สามารถสัญจรได้ หากเกิดปัญหาอัคคีภัยในพื้นที่ระดับเพลิงจะไม่สามารถเข้าถึงได้ ปัญหาระบบสุขาภิบาลไม่มีการบำบัดน้ำเสียของชุมชนเนื่องจากการจัดสร้างห้องสุขาในทะเลนั้นเป็นปัญหาของการวางระบบถังบำบัดและปัญหาขยะเป็นปัญหาที่สำคัญ เนื่องจากเป็นเมืองติดแนวชายฝั่งจึงมีขยะลอยจากทะเลเข้ามาเกยฝั่งเป็นจำนวนมาก

ทั้งนี้ ชุมชนมิได้มีการวางแผนในการจัดการและปรับปรุงพื้นที่ ดังนั้นในการศึกษาลักษณะทางกายภาพ การใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐานกิจกรรมต่าง ๆ และลักษณะทั่วไปของชุมชน เพื่อที่จะปรับปรุงพื้นที่ให้มีสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยเน้นการแก้ไขปัญหาด้านกายภาพของชุมชน การส่งเสริม การปรับปรุง และการพัฒนาพื้นที่ให้สามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ สภาพทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ คุณภาพชีวิตของชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและเสนอแนะเกณฑ์การอนุรักษ์ พื้นฟูชุมชน โดยให้คนในชุมชนมีทัศนคติที่ดีและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมชุมชนชายฝั่งทะเลในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและสภาพปัญหาในพื้นที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเลในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนชายฝั่งทะเล
4. เพื่อเสนอแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเลในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา กรณีศึกษาชุมชนริมทะเลเทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ขอบเขตการศึกษา

บริเวณริมทะเลในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ ชุมชนริมทะเลริมถนนเจิมจอมพล เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม และลักษณะของกิจกรรม ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของการอยู่อาศัย

บททวนวรรณกรรม

รูปแบบการฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งทะเล กรณีศึกษา : ชุมชนริมทะเล เทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้ศึกษาถึงทฤษฎีและแนวความคิด ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยเรื่องนี้เพื่อศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งทะเล มีทฤษฎีที่ใช้ดังนี้:-

แนวคิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนและการพัฒนาชุมชน

การเลือกที่ตั้งถิ่นฐาน ปัจจัยส่งผลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานสรุปได้ 3 ประการ (วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล, 2542) คือ 1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ แหล่งน้ำ ที่ดอน ที่ดินอุดมสมบูรณ์ และแหล่งแร่ เป็นต้น 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญที่มักเกิดคู่กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน และมีอิทธิพลต่อการขยายตัวเป็นเมืองต่อไปในอนาคต ได้แก่ บริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบ บริเวณที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม บริเวณเส้นทางคมนาคมตัดกัน บริเวณจุดเชื่อมต่อของเส้นทางคมนาคม และ 3) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ได้แก่ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ประวัติศาสตร์ลักษณะที่เป็นประเพณีนิยม หรือความเชื่อต่าง ๆ

การพัฒนาชุมชน ถูกนำมาใช้เพื่อพัฒนาให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือตนเอง (self-help) นั่นคือการ “พัฒนาคน” หรือประชาชนที่อยู่ในชุมชนในฐานะที่คนเป็นทรัพยากรบุคคล (human resource) สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515) ให้คำจำกัดความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นย่อมต้องเป็นผลดีสำหรับกลุ่มชน หรือชุมชน การพัฒนาจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนา (desired change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ถูกพอกพูนด้วยค่านิยม (value loaded change) ตามระบบค่านิยมของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องกำหนดความมีคุณค่าหรือไร้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ กรณีชุมชนริมทะเล เทศบาลเมืองศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม มีลักษณะและการตั้งถิ่นฐานในรูปแบบที่เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งอาณาเขตของชุมชนริมทะเลติดอยู่กับชายฝั่งทะเล คนในชุมชนริมทะเลส่วนใหญ่จึงมักจะประกอบอาชีพประมง เลี้ยงสัตว์น้ำ และค้าขาย รวมไปถึงการขนส่ง การคมนาคมทางน้ำต่าง ๆ ลักษณะที่อยู่อาศัย บ้านเรือนจะอยู่ในทะเลติดกับสะพานปลา เป็นทางลงไปสู่ทะเล

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีชุมชน และหลักการประเมินคุณค่าชุมชนเก่า

งามพิศ สัตย์สงวน (2542) อธิบายว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง วิถีชีวิต หรือชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกด้าน มนุษย์ในทุกสังคมจะมีพฤติกรรมทางสังคมแตกต่างกันไปตามประเพณีวัฒนธรรมถูกแสดงออกมาให้เห็นโดยแบบแผน พฤติกรรมต่าง ๆ มนุษย์ในสังคมจะมีพฤติกรรมทางสังคมอย่างไร แบบแผนพฤติกรรมและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะอยู่เบื้องหลัง

แนวคิดเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ จากหลักการสำคัญในการอนุรักษ์ หรือทำนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในทิศทางของการอนุรักษ์แบบใหม่ที่เน้นให้อาคาร สถานที่ บริเวณนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมของมนุษย์ ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว การประสานแนวคิดในการอนุรักษ์กับการพัฒนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีจุดร่วมของการพิจารณาระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติโดยพิจารณาคุณค่าเป็นเสมือนการมองเป้าหมายของการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนา กล่าวคือ เป็นการประเมินคุณค่าที่ให้แก่ชุมชน โดยมองการอนุรักษ์เป็นเครื่องมือในการรักษาหรือส่งเสริมให้เกิดคุณค่านั้น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัยทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งโดยปกติจะมีการมองคุณค่าใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะเป็นคุณค่าคงที่หรือคุณค่าภายใน เป็นคุณค่าที่มีอยู่แล้ว และได้รับการยอมรับจากผู้คน โดยทั้งนี้ จะมีเกณฑ์การประเมินที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานในทางวิชาการ หรือทฤษฎีมารองรับส่งเสริมความเข้าใจในการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่าอย่างมีเอกลักษณ์พัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนตัวอย่างแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการและดำเนินการแผนอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าได้ (ตาราง 1)

ตาราง 1 มาตรฐานด้านคุณค่าความสำคัญและกายภาพของความเป็นย่านชุมชนเก่า

ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ	ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
1) คุณค่าความสำคัญ (significance) และบูรณภาพ (integrity) ของย่านชุมชนเก่า	1) องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม (intangible aspects)
2) ลักษณะเด่นทางโครงสร้างชุมชน (developed structure) ของย่านชุมชนเก่า	2) สถานที่ในการดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรม
3) องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม	3) ผู้สืบทอดกิจกรรมทางวัฒนธรรม
4) เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง	4) ความหมายและความทรงจำของย่านชุมชนเก่า
5) องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์	5) กิจกรรมที่สนับสนุนชีวิตประจำวัน
6) องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิสัญลักษณ์ (landmark)	6) การใช้พื้นที่สาธารณะ (public space)
7) องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางด้านมุมมอง	
ด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก	
1) ประโยชน์ใช้สอย (functions) ของย่านชุมชนเก่าต่อเมือง	2) ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยรอบ

ที่มา: คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า โดย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565.

(<https://culturalenvi.onep.go.th/post/detail/35>)

จากการศึกษาพบว่า การพิจารณาคุณค่าชุมชนเก่ามีความสำคัญกับการฟื้นฟูชุมชนริมทะเลเทศบาลเมืองศรีราชา ในเรื่องของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน รวมไปถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีคุณค่าแก่ชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน

“การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง” มักใช้ในความหมายรวม ๆ ในขณะที่ยาขงอังกฤษใช้เรียกต่างกันตามสถานการณ์และวิธีการ เช่น การเริ่มใหม่ (renewal) การทำให้มีชีวิต (revitalization) การฟื้นฟูใหม่ (regeneration) จึงอาจให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ คือ “กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมือง หรือส่วนของเมืองที่เกิดความเสียหาย เสื่อมโทรม หรือเสื่อมถอยให้มีสภาพที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมร่วมสมัย” (ยงนิศร์ พิมลเสถียร, 2558) การฟื้นฟูเมืองด้วยรูปแบบของการสร้างใหม่ในพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองกับวิธีการบูรณะฟื้นฟู (rehabilitation) ผ่านกรอบแนวคิดแบบองค์รวมของเมือง โดยปฏิบัติตามการวางผังเมืองรวม (comprehensive plan) ชุมชนริมทะเลเทศบาลเมืองศรีราชาจัดอยู่ในรูปแบบการฟื้นฟูแบบฟื้นฟูสภาพเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจริญ ภัสระ (2540) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึง ความพร้อมและโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชน หรือชุมชนยอมรับผิดชอบและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม (2545) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนในการพัฒนาควรมี 4 ขั้นตอน 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงานเป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวชนบทรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวชนบทส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีแรงงานของตนเองที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชาวชนบทสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวชนบทย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป

จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจหลักของการดำเนินงานการฟื้นฟูชุมชนริมทะเลเทศบาลเมืองศรีราชาเป็นอย่างยิ่ง เพราะการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนริมทะเลจะต้องเกิดจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินการ เป็นการรวมพลังของคนในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

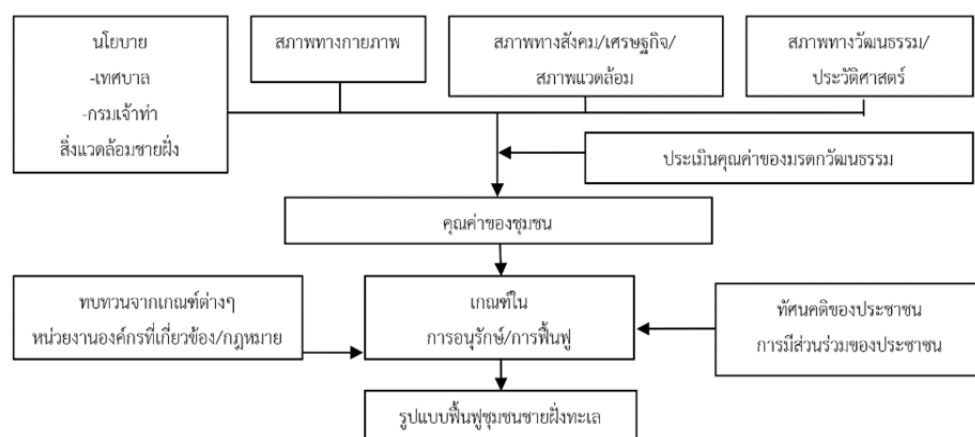
การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจภาคสนาม (field survey) เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลเชิงกายภาพและโครงสร้างพื้นฐาน ข้อมูลด้านคุณค่าชุมชนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) หน่วยงานรัฐ เทศบาลเมืองศรีราชา ประธานชุมชนริมทะเล เพื่อทราบถึงนโยบาย แผนพัฒนา ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการ 3) การออกแบบสอบถาม (questionnaire) จากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยหาค่าจากการใช้สูตรของ (Yamane, 1967) จากสูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างสัดส่วน 1 กลุ่มโดยสมมติค่าสัดส่วนเท่ากับ 0.5 และที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 โดยคำนวณได้ 116 ตัวอย่าง ซึ่งพื้นที่การศึกษาชุมชนริมทะเลมีอยู่ 3 โซน ได้แก่ โซน 1 บริเวณติดถนนเจียมจอมพล แบบสอบถามจำนวน 39 ตัวอย่าง โซน 2 บริเวณซอยจอมพลถึงซอยพรมายก แบบสอบถามจำนวน 39 ตัวอย่าง และโซน 3 บริเวณโชคศิริกุลถึงซอยราษฎร์เสรี แบบสอบถามจำนวน 38 ตัวอย่าง

มีประเด็นที่สอบถาม 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ทักษะจิตความพึงพอใจ และส่วนที่ 3 ทักษะจิตเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน รวมทั้งข้อมูลที่หาได้มาจากเอกสาร บทความ หนังสือ สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ทำมาแล้ว เพื่อสรุปผลการศึกษาและเสนอแนะแนวทางและวิธีการการฟื้นฟูชุมชนริมทะเล

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถามของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมทะเลเทศบาลเมืองศรีราชา ใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนาตามสิ่งที่เกิดขึ้น โดยใช้โปรแกรม SPSS ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะครัวเรือนกับความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ใช้การวิเคราะห์แบบไคสแควร์ (chi-square) และ 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะครัวเรือนกับทัศนคติการฟื้นฟูชุมชนของผู้อยู่อาศัยในชุมชนใช้การวิเคราะห์แบบไคสแควร์

กรอบการวิจัย

ภาพ 1 แสดงกรอบการวิจัย

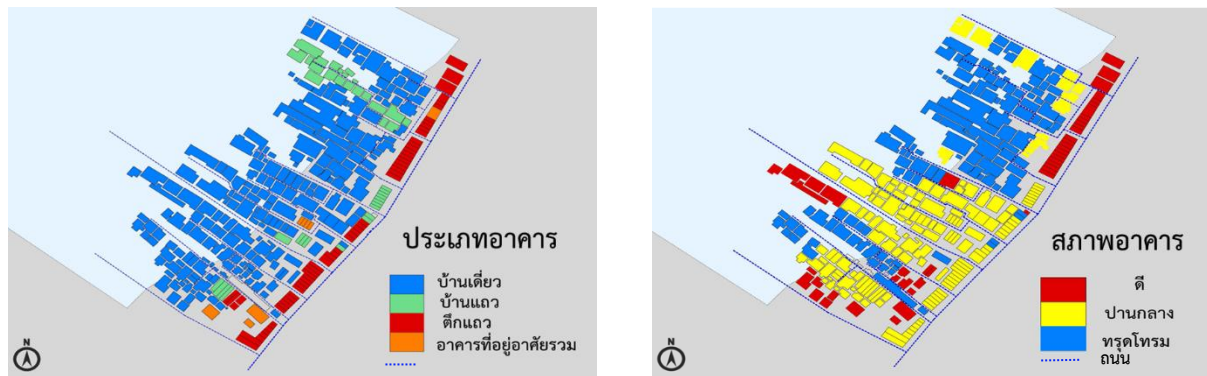
ที่มา: โดย ผู้วิจัย, 2567

สภาพปัจจุบันและปัญหาของพื้นที่การศึกษา

พื้นที่ศึกษาอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมืองศรีราชาใกล้พื้นที่โรงงานและแหล่งงานต่าง ๆ ทำให้เป็นที่อยู่อาศัยกลางเมือง มีประชากรนอกพื้นที่มาอยู่อาศัยจำนวนมาก ทำให้เมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับแนวคิดการตั้งถิ่นฐานชุมชนและการพัฒนาชุมชนจากการสำรวจพื้นที่พบว่า ชุมชนริมทะเลมีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นลักษณะการก่อสร้างบ้านเรือนในน้ำและริมน้ำติดชายฝั่งทะเล เนื่องจากเป็นหมู่บ้านชาวประมงในอดีต จุดเด่นของพื้นที่ คือ มีสะพานทางเดินที่ใช้ร่วมกันภายในชุมชน ด้วยสภาพแวดล้อมที่แออัดและคับแคบจึงส่งผลให้มีทางสัญจรที่ขนาดเล็กและไม่สามารถสัญจรด้วยรถยนต์ได้ อีกทั้งหากเกิดเหตุอัคคีภัยระดับเพลิงไม่สามารถเข้าสู่พื้นที่ได้จึงเป็นปัญหาด้านสาธารณภัยที่ควรได้รับการแก้ไข รวมไปถึงปัญหาด้านสาธารณสุขในชุมชนที่ไม่สามารถบำบัดน้ำเสียภายในชุมชนได้ต้องปล่อยน้ำลงสู่ทะเล

รูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ พบว่า มีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวใช้วัสดุและสีพื้นถิ่นที่ควรได้รับการอนุรักษ์ส่งเสริมให้เป็นโรงแรม แหล่งท่องเที่ยว ควบคู่กับการส่งเสริมการค้าขายอาหารทะเลในพื้นที่ อีกทั้งยังมีสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนศาลเจ้าพ่อสมุทรดำ รวมถึงมีสวนสาธารณะที่พักผ่อนหย่อนใจสวนเกาะลอยของชุมชน

ลักษณะทางกายภาพ

ภาพ 2 ตัวอย่างประมวลลักษณะทางกายภาพภายในชุมชนริมทะเล
ที่มา: โดย ผู้วิจัย, 2567

จากการสำรวจลักษณะทางด้านกายภาพ (อาคาร) ภายในชุมชนริมทะเล พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 60.45 เป็นอาคารประเภทที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว ความสูง 1-2 ชั้น วัสดุทำด้วยไม้ และไม้ผสมคอนกรีต สภาพอาคารปานกลางถึงทรุดโทรม อาคารประเภทร้านค้าและที่อยู่อาศัย ร้อยละ 12.54 ความสูง 3-5 ชั้น วัสดุทำจากคอนกรีต สภาพอาคารปานกลางถึงดี ถัดมาอาคารประเภทร้านค้า ร้อยละ 10.61 ความสูง 3-5 ชั้น วัสดุทำจากคอนกรีต สภาพอาคารปานกลางถึงดี สุดท้ายอาคารประเภทบ้านร้างจำนวนน้อยที่สุดตามลำดับ ร้อยละ 2.90 ความสูง 1 ชั้น วัสดุทำจากไม้สภาพอาคารปานกลางถึงทรุดโทรม

ด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

จากการลงพื้นที่สำรวจด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนริมทะเล พบว่า มีระบบไฟฟ้าทุกครัวเรือน ไฟส่องสว่าง ทางสัญจรและระบบน้ำประปาที่ดี พบปัญหาเรื่องทางสัญจรถนนในชุมชนมีขนาดเล็ก รถยนต์ไม่สามารถสัญจรได้ เนื่องจากในอดีตถนนในชุมชนประกอบอาชีพประมงชายฝั่งทำให้การตั้งถิ่นฐานของชุมชนริมทะเลบางส่วนต้องสร้างบ้านในทะเล จึงไม่สามารถขยายถนนได้ และปัญหาระบบสุขาภิบาล เนื่องจากบ้านเรือนไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย จึงต้องปล่อยน้ำเสียลงสู่ทะเลและปัญหาในการวางระบบถังบำบัด อีกทั้งยังมีปัญหาขยะที่ลอยมาจากชุมชนรอบข้างและชายฝั่งทะเล

คุณค่าและสภาพปัญหาในพื้นที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเล ในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา

จากข้อเท็จจริงที่ได้จากการสำรวจพื้นที่เพื่อประเมินคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ อาศัยแนวคิดจากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565) พบว่า ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ ชุมชนริมทะเลมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบริมชายฝั่งทะเล มีสถาปัตยกรรมที่เป็นโครงสร้าง วัสดุ สี และองค์ประกอบตกแต่งที่เป็นวัสดุพื้นถิ่นภูมิสัญลักษณ์ คือบ้านเรือนตามชายฝั่งทะเลส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เพื่อความสะดวกแก่การนำเรือออกไปจับสัตว์น้ำในทะเลได้สะดวก จึงมีสะพานหรือทางเดินเชื่อมเป็น แนวยาวเชื่อมติดต่อกันจะใช้ไม้จริงเนื้อแข็งที่มีความคงทนเป็นโครงสร้างหลัก เช่น เสาและคาน สำหรับพื้นบางหลังใช้ไม้กระดาน ปัจจุบันหลังคาส่วนใหญ่มุงด้วยกระเบื้องและเมทัลชีสมีความแข็งแรง ด้านทัศนวิสัยมีมุมมองจากทะเลสู่ชุมชนที่สวยงาม รูปแบบของสี ส่วนใหญ่เป็นสีของวัสดุพื้นถิ่น เดิมโทนสีเข้มสีน้ำตาล สีดำ และสีเทา อีกทั้งมีลักษณะโดดเด่นด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตเป็นชุมชนเก่าแก่มี ประเพณีกองข้าวที่มีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ให้กับชุมชนช่วยดึงดูดและสร้างความโดดเด่นแก่ชุมชน

อีกทั้งยังมีศาลเจ้าพ่อสมุทรคำมีสถาปัตยกรรมแบบจีนโบราณอายุกว่า 150 ปี เป็นอาคารคอนกรีต ภายในศาลเจ้ามีจิตรกรรม ภาพชายหญิงชาวจีนแต่งกายแบบต่าง ๆ ด้านในประดิษฐานเจ้าพ่อสมุทรคำ เจ้าพ่อเสือ และเจ้าแม่กวนอิมเป็นที่ยึดเหนี่ยวศรัทธาจิตใจ ของชาวชุมชนริมทะเล และยังมีช่างฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม จักสาน และทอผ้า รวมทั้งกิจกรรมที่ตอบสนอง การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน ร้านค้า ร้านอาหาร ท่าเรือ และพื้นที่สาธารณะ คือ สวนสาธารณะเกาะลอย สวนสุขภาพริมเขื่อน เป็นแหล่งพักผ่อนและออกกำลังกายของชาวศรีราชาและนักท่องเที่ยว

ด้านความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอก ชุมชนริมทะเลถือว่าเป็นศูนย์กลางย่านการค้าชายระดับเมือง มีที่ตั้งติดกับถนนเฉลิมพล ซึ่งเป็นถนนที่มีการเชื่อมโยงทางโลจิสติกส์จากภายในเมืองสู่นอกพื้นที่ และมีความโดดเด่นด้านการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านอยู่กับ สภาพแวดล้อม

ภาพ 3 อาคารที่มีเอกลักษณ์ภายในชุมชนริมทะเล

ที่มา: โดย ผู้วิจัย, 2567

สรุปผลข้อมูลแบบสอบถาม อันได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในส่วนนี้ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการศึกษาคุณลักษณะผู้อยู่อาศัยในครัวเรือน ทัศนคติความพึงพอใจ และทัศนคติเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน โดยประเมินทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ของชุมชนชายฝั่งทะเล ซึ่งอาจจะเป็นความท้าทาย หรือโอกาสที่น่าจะเข้ามามีส่วนขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างยั่งยืน

จากข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 51.70 เป็นเพศหญิง มีอายุร้อยละ 43.10 อยู่ในช่วง อายุระหว่าง 50 ปีขึ้นไป การศึกษาร้อยละ 47.40 อยู่ในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 95.70 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 54.30 มีอาชีพค้าขาย หรือรับจ้าง ร้อยละ 33.60 มีสถานภาพในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 53.45 มีสถานภาพสมรส สถานภาพ

ในครัวเรือนร้อยละ 31.90 ร้อยละ 43.10 มีรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนต่อเดือนตามลำดับ อยู่ในช่วง 10,001–20,000 บาท และลำดับสุดท้าย ร้อยละ 50.00 อาศัยอยู่ในพื้นที่การศึกษาน้อยกว่า 25 ปี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และมีเชื้อชาติไทย

ทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อการฟื้นฟู สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนชายฝั่งทะเล

ทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมชายฝั่งทะเล (ตาราง 2) แบ่งเป็น 5 ระดับ แบบ likert scale¹ (กองห้องปฏิบัติการ สาธารณสุข, 2566) จากนั้นเอามาหาค่าเฉลี่ยเพื่อสรุปผลว่า ทัศนคติความพึงพอใจมากหรือน้อย ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการฟื้นฟูชุมชน ด้านการฟื้นฟูซ่อมแซมอาคาร และด้านการให้แรงจูงใจโดยสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

ด้านกายภาพ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านย่อยพบว่า ความแข็งแรงสมบูรณ์ของบ้าน ไฟส่องสว่างในชุมชน จำนวนถังขยะภายในชุมชน และการระบายน้ำภายในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง จำนวนหัวจ่ายดับเพลิงและถังดับเพลิงภายในชุมชนอยู่ในระดับน้อย

ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านย่อยพบว่า การเก็บขยะมูลฝอยภายในชุมชน การเก็บขยะมูลฝอยในทะเล การบำบัดของเสียลงสู่ทะเล อากาศเสีย เช่น กลิ่นเหม็น ฝุ่นละออง เขม่าควันภายในชุมชน การขุดเพรียง ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนอยู่ในระดับน้อย

ด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านย่อยพบว่า การค้าขายภายในชุมชน การประกอบอาชีพภายในชุมชน และประชากรแฝงในชุมชนอยู่ในระดับปานกลางและอาชญากรรมในชุมชนกับปัญหาเสพติดในชุมชนอยู่ในระดับน้อย

ภาพรวมทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมชายฝั่งทะเล ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต้องการฟื้นฟูชุมชน อย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น การประชุมของชุมชนและต้องการแรงจูงใจในการฟื้นฟูชุมชน ซึ่งจากแบบสอบถามพบว่า ต้องการแรงจูงใจในเรื่องเทศบาลหรือรัฐอุดหนุนเงินในการปรับปรุงชุมชนมีจำนวนมากที่สุด

ตาราง 2 ทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมชายฝั่งทะเล

ทัศนคติความพึงพอใจด้านกายภาพ	ความพึงพอใจ		ระดับ	ความพึงพอใจด้านสิ่งแวดล้อม	ความพึงพอใจ		ระดับ
		S.D				S.D	
1. ความแข็งแรงสมบูรณ์ของบ้าน	3.07	0.86	ปานกลาง	1. ความสะอาดภายในชุมชน	2.54	0.84	ปานกลาง
2. ความแข็งแรงสมบูรณ์ของบ้าน	2.83	0.79	ปานกลาง	2. การเก็บขยะมูลฝอยภายในชุมชน	2.44	0.78	น้อย
3. ไฟส่องสว่างในชุมชน	2.98	1.06	ปานกลาง	3. การเก็บขยะมูลฝอยในทะเล	1.71	0.81	น้อย
4. จำนวนหัวจ่ายดับเพลิงและถังดับเพลิงภายในชุมชน	2.44	0.88	น้อย	4. การบำบัดของเสียลงสู่ทะเล	1.95	0.80	น้อย
5. จำนวนถังขยะภายในชุมชน	2.50	0.80	ปานกลาง	5. เสียงดังรบกวนจากเพื่อนบ้าน	2.57	0.80	ปานกลาง
6. การระบายน้ำภายในชุมชน	2.68	0.82	ปานกลาง	6. อากาศเสีย เช่น กลิ่นเหม็น ฝุ่นละออง เขม่าควัน ภายในชุมชน	2.39	0.95	น้อย
รวม	2.75	0.87	ปานกลาง	7. สถานที่พักผ่อน/พื้นที่สีเขียวภายในชุมชน	2.07	0.91	น้อย
ทัศนคติความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจและสังคม	ความพึงพอใจ		ระดับ	8. การขุดเพรียง ซึ่งมีผลกระทบต่อโครงสร้างที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน	2.30	1.22	น้อย
		S.D		9. ศูนย์จัดในชุมชน	2.67	1.26	ปานกลาง
1. การค้าขายภายในชุมชน	2.75	0.68	ปานกลาง	10. การจัดวางผังชุมชน	2.66	0.91	ปานกลาง
2. การประกอบอาชีพภายในชุมชน	2.93	0.61	ปานกลาง	รวม	2.33	0.93	น้อย
3. ประชากรแฝงในชุมชน	2.89	1.08	ปานกลาง				
4. อาชญากรรมในชุมชน	2.40	0.88	น้อย				
5. ปัญหาเสพติดในชุมชน	2.30	0.98	น้อย				
รวม	2.65	0.85	ปานกลาง				

ทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมชายฝั่งทะเล	ร้อยละ	ความต้องการ
ด้านการฟื้นฟูชุมชน	91.40	ต้องการฟื้นฟูชุมชน
ด้านการฟื้นฟูซ่อมแซมอาคาร	65.50	ต้องการฟื้นฟูซ่อมแซมอาคาร
ด้านการให้แรงจูงใจ	82.80	ต้องการให้แรงจูงใจในการฟื้นฟูชุมชน

ที่มา: โดย ผู้วิจัย, 2567

¹ likert scale คือการใช้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกแสดงความคิดเห็นจากระดับความพึงพอใจด้วย 5 ระดับใช้เกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ 1.00–1.80 มีผลน้อยที่สุด 1.81–2.60 มีผลน้อย 2.61–3.40 มีผลปานกลาง 3.41–4.20 มีผลมาก และ 4.21–5.00 มีผลมากที่สุด

ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันของความพึงพอใจกับพื้นที่

ทัศนคติความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนริมชายฝั่งทะเลด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจและสังคม (ตาราง 2) เมื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยในชุมชนกับพื้นที่ศึกษา โดยการวิเคราะห์แบบไคสแควร์ (chi-square) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ความพึงพอใจกับพื้นที่ สามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจและสังคมกับสถานภาพในครัวเรือน พบว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยในภาพรวมทุกสถานภาพในครัวเรือนมีความพึงพอใจในด้านการประกอบอาชีพภายในชุมชน และการจัดการประชากรแฝง ตามลำดับ จึงส่งผลต่อระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงมีการศึกษาถึงความแตกต่างของแต่ละสถานภาพผลกระทบต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจและสังคมกับรายจ่ายของครัวเรือนต่อเดือน พบว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยในภาพรวมทุกช่วงรายจ่ายของครัวเรือนต่อเดือนมีความพึงพอใจในด้านการจัดการประชากรแฝงในชุมชน การประกอบอาชีพภายในชุมชน และการจัดการอาชญากรรมในชุมชนตามลำดับ เนื่องจากรายจ่ายของครัวเรือนต่อเดือนจะเป็นปัจจัยที่กำหนดสถานะทางสังคมให้แก่ครอบครัว และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทัศนคติ ความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จึงส่งผลต่อระดับความพึงพอใจในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงต้องมีความสัมพันธ์กับรายจ่ายของกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงมีการศึกษาถึงความแตกต่างของแต่ละสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจและสังคมกับระยะเวลาที่อยู่อาศัย พบว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยในภาพรวมทุกช่วงระยะเวลาที่อยู่อาศัยมีความพึงพอใจในด้านการจัดการประชากรแฝงในชุมชน การประกอบอาชีพภายในชุมชน และการจัดการอาชญากรรมในชุมชนตามลำดับ เนื่องจากระยะเวลาที่อยู่อาศัยจะเป็นปัจจัยที่กำหนดความผูกพันรวมถึงยังเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เกิดสถานะทางสังคมให้แก่ครอบครัวและมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทัศนคติ ทั้งนี้ กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงต้องมีความสัมพันธ์กับช่วงระยะเวลาที่อยู่อาศัยของประชาชนในชุมชนสร้างความหวงแหนในการร่วมพัฒนาไปสู่การแก้ไขปัญหา

ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจและสังคมกับสถานการณ์ถือครองกรรมสิทธิ์ พบว่า มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน โดยในภาพรวมทุกสถานการณ์ถือครองกรรมสิทธิ์มีความพึงพอใจในด้านการจัดการประชากรแฝงในชุมชน การจัดการอาชญากรรมในชุมชน และการประกอบอาชีพภายในชุมชนตามลำดับ เนื่องจากสถานการณ์ถือครองกรรมสิทธิ์จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดสถานะของชุมชนสร้างความหวงแหนชุมชน หรือความต้องการปรับปรุงพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังสามารถช่วยกระตุ้นความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเมื่อมีกิจกรรมเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

การอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย สามารถสรุปผลการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเลในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา กรณีศึกษาชุมชนริมทะเล เทศบาลเมืองศรีราชา อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ได้ดังนี้:-

ด้านรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อมชุมชนชายฝั่งทะเล ควรสนับสนุนแนวคิดการส่งเสริมด้านประเพณีชุมชนและหลักการประเมินคุณค่าชุมชนเก่า เพื่อส่งเสริมด้านเศรษฐกิจของพื้นที่ การค้าขายทางทะเล ซึ่งส่งผลให้ชุมชนควรได้รับการสนับสนุนให้เป็นย่านการค้าติดชายฝั่งทะเลระดับเมือง

ด้านคุณค่า สภาพปัญหาในพื้นที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเล ในเขตเทศบาลเมืองศรีราชา พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพิจารณาคุณค่าเพื่อการอนุรักษ์ จากหลักการสำคัญในการอนุรักษ์ หรือทำนุบำรุงอาคารสถานที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ในทิศทางของการอนุรักษ์แบบใหม่ การประเมินคุณค่าที่ให้แกชุมชนโดยมองการอนุรักษ์เป็นเครื่องมือในการรักษาหรือส่งเสริมให้เกิดคุณค่านั้น ๆ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งภาคประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา รวมทั้งภาคเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนในการพัฒนาพื้นที่

ด้านทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ต่อการฟื้นฟู สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมของชุมชนชายฝั่งทะเล พบว่าคนในชุมชนที่มีเป็นพ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้ที่เกษียณอายุ ต้องการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูชุมชน และผู้ที่มีสถานภาพสมรสต้องการฟื้นฟูชุมชน คนในชุมชนที่มีสถานภาพโสดมีรูปแบบการให้แรงจูงใจจากเทศบาล หรือรัฐอุดหนุนเงินในการปรับปรุงชุมชน

ด้านแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนชายฝั่งทะเล พบว่า คนในชุมชนต้องการให้รัฐสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำสำหรับการปรับปรุงชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการฟื้นฟูชุมชนด้วยรูปแบบของการสร้างใหม่ในพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองด้วยการบูรณะเมืองใหม่ โดยให้ภาครัฐเป็นผู้สร้างแรงจูงใจ โดยการวางแผนดูแลรักษาบ้านเรือนอย่างเป็นระบบและยั่งยืนด้วยชุมชนเอง เป็นต้น

ด้านทัศนคติและความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ อาจส่งผลต่อการให้คุณค่าและการรักษาเอกลักษณ์ชุมชน พบว่า มีประชากรแฝงที่อยู่ในพื้นที่น้อยกว่า 25 ปี เป็นผู้เช่าบ้าน ไม่มีบทบาททางสังคมต่อพื้นที่ จึงทำให้ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ อาจส่งผลต่อการร่วมมือในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในชุมชนรวมถึงรายจ่ายของครัวเรือนต่อเดือนจะเป็นบทบาทสำคัญในกำหนดกิจกรรมอนุรักษ์พื้นที่ของชุมชน หากมีรายได้ที่น้อยรายจ่ายที่มากไม่สามารถดูแลตัวเองได้ จึงไม่สามารถดูแลและพัฒนาชุมชนได้ หน่วยงานภาครัฐจึงควรเข้ามาช่วยขับเคลื่อน พัฒนา และฟื้นฟูชุมชน

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการฟื้นฟูและแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาพื้นที่ริมทะเลที่มีสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน และสภาพปัจจุบันของพื้นที่ 4 ด้าน ประกอบด้วย

ด้านการปรับปรุงกายภาพ รูปแบบในการฟื้นฟูและแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาพื้นที่ริมทะเลให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและสภาพปัจจุบันของพื้นที่ รวมทั้งจะส่งเสริมประเพณีในพื้นที่ประเพณีกองข้าวใหม่พื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมที่สะอาดและปลอดภัย พร้อมทั้งการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ การอนุรักษ์พื้นที่และฟื้นฟูทางกายภาพแบบใหม่ จึงเสนอให้เทศบาลเมืองศรีราชาหรือหน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลในจังหวัดชลบุรีมีมาตรการกระตุ้นแรงจูงใจทางสังคมมอบรางวัลแก่ครอบครัวที่รักษาสภาพแวดล้อมบ้านเรือนให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อสร้างทัศนวิสัยภายในชุมชนที่ร่วมกันและด้านการพัฒนาชุมชนเก่าที่มีความเก่าแก่ทางวัฒนธรรม เสนอให้มีการเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี ช่วยให้การดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ พร้อมขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณ

ด้านการอนุรักษ์อาคารเก่า มีการประเมินอาคารเก่า การปรับภูมิทัศน์ย่านชุมชน โดยปรับปรุงให้มีความสำคัญกับพื้นผิวภายนอกที่สามารถมองเห็น เช่น บริเวณผนังและหลังคาของบ้านเรือนควรปรับปรุงให้มีสีและวัสดุใกล้เคียงกับของชุมชนเดิม ก่อสร้างด้วยไม้และวัสดุสีเข้มมองเห็นแล้วกลมกลืนกับพื้นที่ในรูปแบบชุมชนบ้านเรือนตามชายฝั่งทะเล ให้คนในพื้นที่ยังคงประกอบอาชีพประมงชายฝั่งแบบดั้งเดิมได้ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้อาศัยในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้

ด้านการเงิน ผู้อาศัยในชุมชนมีความต้องการเก็บรักษาบ้านเรือนรูปแบบดั้งเดิมริมชายฝั่งทะเล โดยเสนอให้ธนาคารที่กำกับดูแลโดยรัฐสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ สำหรับการพัฒนาและปรับปรุงชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมและสุขลักษณะที่ดีขึ้นในชุมชน และออกมาตรการสร้างแรงจูงใจให้ผลประโยชน์ลดภาษีแก่ภาคเอกชนที่เข้ามาช่วยพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วม ต้องการให้หน่วยงานภายนอกมาจัดกิจกรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน สามารถทำให้การฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งทะเลเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้เน้นศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่ภาพรวมของทั้งชุมชน ยังไม่ได้เชื่อมโยงนอกพื้นที่ในการปรับปรุงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยคิดว่า ในอนาคตควรมีการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในชุมชนข้างเคียงที่เป็นชุมชนริมชายฝั่ง การฟื้นฟูบ้านเรือน การปรับปรุงพื้นที่ส่วนกลาง และส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาเชื่อมโยงแต่ละชุมชนให้มีความเป็นย่านชุมชนริมชายฝั่งทะเล ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยตัวของชุมชนเอง

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย. กองห้องปฏิบัติการสาธารณสุข. (2566). *สรุปผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้รับบริการเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการของกองห้องปฏิบัติการสาธารณสุขกรมอนามัย*. สืบค้น 14 ธันวาคม 2567, จาก https://phld.anamai.moph.go.th/th/cer6/download?id=104445&mid=37790&mkey=m_document&lang=th&did=30963
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2561). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 6(1), 131-148.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2545). *คู่มือการปฏิบัติงานกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม*. โรงพิมพ์เทพปัญญาชัย.
- งามพิศ สัตย์สรวง. (2542). *วิธีการควบคุมอาชญากรรมด้วยวิถีวัฒนธรรมชุมชน*. <https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2023/04/Intanil-YTS7.pdf>
- จังหวัดชลบุรี. (2567). *ประวัติความเป็นมาของจังหวัดชลบุรี*. <https://www.chonburi.go.th/content/history>
- เจริญ ภัทร. (2540). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการของรัฐ. *วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย*, 1(12), 56-57.
- ชูวิทย์ สุจฉายา. (2552). *การอนุรักษ์เมือง*. โรงพิมพ์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทศบาลเมืองศรีราชา. (2567, 4 ธันวาคม). *เทศบาลเมืองศรีราชา จัดการประชุมโครงการจัดเวทีประชาคมเมืองเพื่อจัดทำแผนชุมชนประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. <https://www.srirachacity.go.th/news-detail?hd=1&id=14624>
- ยงธินศรี พิมลเสถียร. (2558). *การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รวินทร์ ถิ่นนคร. (2550). *โอกาสในการอนุรักษ์ พื้นที่ที่อยู่อาศัยย่านเมืองเก่าสกลนคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula Digiverse. <https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:53119>
- วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเมืองเรณูนคร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. CUIR. <http://cui.car.chula.ac.th/handle/123456789/12970>
- วิวัฒน์ เตมียพันธ์. (2553). *แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น*. ใน สอนันต์ ธรรมแก้ว (บ.ก.), *ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น* (น. 27-46). บริษัท พลัสเพรส.
- สมพงษ์ สมวงษ์. (2537). *หนังสือ 100 ปี ศรีราชา*. <https://www.konruksriracha.in.th>
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2515). *การพัฒนาชุมชน*. ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565). *คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า*. <https://culturalenvi.onep.go.th/post/detail/35>
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.